

José Javier Rodríguez Toro

La antroponimia del Reino de Sevilla. Estudios

Editorial Universidad de Sevilla, Sevilla, 2024.

U izdanju je španjolskoga Sveučilišta u Sevilji nedavno tiskana knjiga suvremenoga španjolskog antroponomastičara Joséa Javiera Rodrígueza Toroa (1970.) zanimljiva naslova – *La antroponimia del Reino de Sevilla. Estudios* [hrv. Antroponimija Seviljskoga kraljevstva. Studije]. Okupivši na jednome mjestu trinaest ranije objavljenih studija o seviljskoj antroponimiji 15. i 16. stoljeća, Rodríguez Toro pred čitatelja donosi bogat antroponomastički sadržaj.

Autor José Javier Rodríguez Toro suvremeni je španjolski antroponomastičar i sveučilišni profesor na Odsjeku za španjolski jezik, lingvistiku i teoriju književnosti Filološkoga fakulteta Sveučilišta u Sevilji. Ističe se antroponomastičkim radom kao voditelj istraživačke skupine *La Lengua Española en su Historia* i njegovo je primarno područje znanstvenoga interesa usmjereno na historijska (sinkronijsko-dijakronijska) istraživanja španjolske antroponomastike. Zanimljivo je istaknuti kako je većina podataka u njegovim istraživanjima prikupljena radom na starijoj arhivskoj građi, pregledavanjem i analizom brojnih matica krštenih, starijih popisa stanovništva, javnobilježničkih i drugih pravnih spisa primarno iz većega broja seviljskih arhiva. Uz uspješna istraživanja u antroponomastici znanstveno se bavi proučavanjima španjolskoga naslijeđa sefardske zajednice u Pisi. Znanstvene je radove i rezultate istraživanja objavljivao u brojnim europskim onomastičkim časopisima (*Nouvelle Revue d’Onomastique* (2015.), *Voprosy Onomastiki* (2021.), *Folia onomastica Croatica* (2021.), *Rivista Italiana di Onomastica* (2021.), *Onomástica desde América Latina* (2022.) i dr.). Među objavljenim priložima u knjigama ističe se njegovo poglavlje o španjolskim nekastiljskim prezimenima u knjizi *Estudios históricos de apellidos andaluces medievales* [hrv. Povijesne studije srednjovjekovnih andaluzijskih prezimena] iz 2009. Od ostalih tiskanih prinosu antroponimiji i antroponomastici izdvaja se njegova vrlo uspješna knjiga *Los alcalareños y sus nombres (años 1426-1444). Edición y estudio lingüístico de la antroponimia bajomedieval de Alcalá de Guadaira (Sevilla)* [hrv. Stanovnici Alcalá de Guadaíre i njihova imena (1426. – 1444.)]. Izdanje i jezična studija antroponimije kasnoga srednjeg vijeka mjesta Alcalá de Guadaira (Sevilja) iz 2002. te novije kritičko izdanje iz 2023. *Vocabulario en que se contienen los nombres de los lugares y reinos de España” de Hernando Colón* [hrv. Rječnik imena španjolskih mjesta i kraljevstava Hernanda Kolumba], nedovršenoga i nikad ranije objavljenoga rukopisa Kolumbova mlađeg sina (1488. – 1539.). Slijedom nave-

denih izdanja jasno je kako je Rodríguez Toro jedno od vodećih imena suvremene španjolske antroponomastičke znanosti.

Knjiga *La antroponimia del Reino de Sevilla. Estudios* po osnovnome je sadržaju kronološka zbirka autorovih prethodno objavljenih trinaest (13) radova o seviljskoj antroponimiji 15. i 16. stoljeća. Prema uređenim prilogima knjigu čine sljedeća poglavlja: 1. Doprinosi proučavanju kasnosrednjovjekovnih obiteljskih imena (»Aportaciones al estudio del nombre de familia bajomedieval«); 2. O ženskoj kasnosrednjovjekovnoj antroponimiji (»Sobre antroponimia femenina bajomedieval«); 3. Razmatranja o seviljskim antroponimima u 15. stoljeću (»Consideraciones en torno al estudio de los antropónimos sevillanos del siglo XV«); 4. Antroponimija Seviljskoga kraljevstva (»La antroponimia del Reino de Sevilla«); 5. Španjolska osobna imena u pretklasično doba (prema popisu stanovništva Sevilje iz 1533. godine) (»Los nombres de pila españoles en época preclásica (según el padrón general de Sevilla)«); 6. O španjolskoj ruralnoj onomastici: mjesto Sierra de Arroche (1407.) (»De onomástica rural andaluza: la Sierra de Aroche (año 1407)«); 7. Španjolska osobna imena uoči Zlatnog vijeka (matice krštenih u crkvi Santa Iglesia de Sevilla) (»El nombre de pila español en los albores del Siglo de Oro (a propósito del *Libro de los bautizados en esta Santa Iglesia de Sevilla*)«); 8. Baltazar, Melkior i Gašpar u 16. stoljeću (Sagrario, Sevilla) (»*Baltasar, Gaspar y Melchor* en el siglo XVI (el Sagrario, Sevilla)«); 9. O imenu *María* u Sevilji polovicom 16. stoljeća (»De los nombres de *María* en la Sevilla del quinientos«); 10. Onomastika triju seviljskih manjina u 16. stoljeću (»Acercamiento a la onomástica de tres minorías sevillanas del siglo XVI«); 11. Prilog povijesti složenih antroponima s prijedlogom *de* (Sevilja, 16. stoljeće) (»Para la historia de los antropónimos compuestos con la preposición *de* (Sevilja, siglo XVI)«); 12. Dvostruko osobno ime u 16. stoljeću: prilozi iz seviljskih matica krštenih (»El nombre de pila doble en el siglo XVI: la aportación de los libros de bautismo sevillanos«) te zadnje trinaesto poglavlje 13. – Izbor krsnoga imena u 16. stoljeću: primjer imena *Jacinto* (»La elección del nombre de bautismo en el siglo XVI: el caso de *Jacinto*«).

Seviljsko kraljevstvo (*Reino de Sevilla*), uz Kordopsko kraljevstvo (*Reino de Córdoba*), Kraljevstvo Jaén (*Reino de Jaén*) i Granadsko kraljevstvo (*Reino de Granada*), povijesna je upravna i teritorijalna jedinica kastiljske krune (*Corona de Castilla*) smještena na području današnje autonomne zajednice Andaluzija. U ranija je vremena Seviljsko kraljevstvo zauzimalo prostore današnjih provincija Sevilja, Huelva, Cádiz, sjeverni dio Málaga i južni dio Badajoz, a do Utrechtskog mira 1714. i Gibraltar. Procvat doživljava prekomorskim osvajanjima u 15. stoljeću kada postaje središnje mjesto prekomorske trgovine, a kako autor ističe,

i jedina takva luka bez izlaza na more. Ukinuto je 1833. kraljevskim dekretom o reustroju španjolskoga teritorija kada je osnovana današnja provincija Sevilja u sastavu autonomne zajednice Andaluzije. Zbog povijesne važnosti Sevilje današnji španjolski kralj Filip VI. u punoj tituli još uvijek nosi i titulu kralja Sevilje.

U radu koji otvara ovu monografiju, pod nazivom »Aportaciones al estudio del nombre de familia bajomedieval« [hrv. Doprinosi proučavanju kasnosrednjovjekovnih obiteljskih imena], autor polemizira s dvjema studijama o srednjovjekovnim imenima raspravljajući o potrebi ustanovljavanja nezavisne antroponomastičke kategorije *nombre de familia* 'obiteljsko ime'. Za ovo istraživanje podatke crpi iz tzv. *padrones fiscales de cuantías*, popisa stanovništva u kojima je svakoj popisanoj osobi pridružena vrijednost imovine (i bogatstva) koje posjeduje iskazane u određenoj količini *maravedija* (starih španjolskih i portugalskih novčića u optjecaju do 1848. godine), utvrđenoj prema unaprijed određenim parametrima. Rodríguez Toro zaključuje da u srednjem vijeku nije postojao jedinstveni onomastički sustav, zbog čega smatra da je antroponomastičko istraživanje na jednom lokalitetu tijekom određenoga vremenskog perioda plodonosnije od velikih dijakronijskih istraživanja koja se protežu na više stoljeća budući da pruža kontinuitet stanovništva na jednom lokalitetu. Tzv. »obiteljskim imenima« (španj. *nombre de familia*) smatra one dodatke imenskoj formuli (s distinktivnom funkcijom, budući da 70 % stanovništva nosi patronimička prezimena *Sánchez*, *Martínez* i *Fernández*) koji u sljedećim generacijama gube motivaciju (*carnicero* 'mesar', *candelero* 'svjećar' i sl.), ali i dalje impliciraju srodstvo (*muger de* 'žena od', *fijo de* 'sin od', *yerno de* 'zet od' itd.).

Uz brojne reference na španjolske i europske onomastičare i povjesničare jezika (Menéndez Pidal, Kremer, Ariza, Álvarez, García Gallarín), autor naglašava tri prednosti matica krštenih u odnosu na druge arhivske dokumente (npr. popise stanovništva), ističući ravnomjernu zastupljenost muških i ženskih imena u maticama krštenih u odnosu na popise stanovništva koji nerijetko popisuju samo muškarce. Isto tako, matice krštenih nude podatke o imenima roditelja i krsnih kumova, iz kojih se može iščitati motivacija i nasljednost imena, potom datum i mjesto krštenja prema kojem se može utvrditi utjecaj katoličkoga kalendara (i kršćanskih imena) na antroponimijski repertoar i, najzad, društveno-ekonomske podatke o porijeklu krštenih osoba (doseljenici, robovi, napuštena djeca itd.).

U radu o ženskoj kasnosrednjovjekovnoj antroponimiji autor iznosi jedno od svojih polazišta u antroponomastičkim istraživanjima, posebnom statusu što ga osobna imena imaju u jeziku, zbog čega se, prema njemu, ne bi trebala istraživati bez utjecaja vanjskih čimbenika (povijesnih, društvenih, kulturnih i dr.), navodeći primjer studije o asturijskim srednjovjekovnim imenima od 13. do 15. stoljeća (Viejo, 1998.), točnije, poglavlje o štovanju svetaca čija su imena utjecala na antroponimijski repertoar onoga doba. Jedan je od tih izvanonomastičkih čimbenika i

društveni položaj žena, vidljiv u ženskoj povijesnoj antroponimiji. Naime, autorov korpus broji 883 muške osobe i njihova osobna imena te samo 228 njima pridruženih ženskih osoba i njihovih osobnih imena. Razlikovnu funkciju pritom ne čine osobna imena, budući da su i muška i ženska srednjovjekovna španjolska imena uglavnom kršćanskoga porijekla, što je karakteristika antroponimije Pirinejskog poluotoka od 11. stoljeća, niti prezimena, budući da su ih i muškarci i žene nasljeđivali na isti način, uglavnom od oca (patronimička prezimena) i, vrlo rijetko, od majke. Ime (španj. *nombre de pila*) i prezime (španj. *apellido*) tako su od srednjega vijeka činili uglavnom nepromjenjivi dio imenske formule koja je, međutim, sadržavala i treći dio, koji su neki autori nazivali »drugim prezimenom«, s čime se Rodríguez Toro ne slaže, nego se odlučuje za termin *sobrenombre* 'dodatak imenu', koji Akademijin rječnik definira kao »ime koje se katkada dodaje prezimenu kako bi se razlikovalo dvije osobe koje nose isto prezime« (DLE, 2024.), a koji će se, s vremenom, ustaliti kao drugo prezime. U tome dodatku imenu najčešće se nalazi toponim s prijedlogom *de* (*Diego Álvarez de Torre de Humos*), etnonim (*Alfonso Sánchez aragonés* 'Aragonac') i sl. Međutim, ženska imenska formula, koju autor, imajući u vidu položaj žena, naziva svojevrsnim onomastičkim podsustavom (španj. *subsistema onomástico*), uglavnom se naslanja na imensku formulu supruga. Naime, ženu se označava eksplikativnom formulom *mujer de* 'žena od' koja označava bračni status i na koju se dodaje dodatak suprugova imena, koji će se kasnije ustaliti kao drugo prezime u ženskoj imenskoj formuli:

Marina García mujer de Pero Martínez gallego > *Marina García gallega*

María González mujer de Alfonso Martínez de la Viga > *Marina González de la Viga*

Catalina Sánchez mujer de Alfonso Martínez de Jahén > *Catalina Sánchez de Jahén*

Kada je u dodatku imenu kakav nadimak (španj. *apodo*), npr. *delgado* 'mršav', *ligero* 'lagan, brz', *luengo* 'dug', tada će se mužev nadimak preslikati u žensku imensku formulu, pri čemu dodatku prethodi određeni član (španj. *la*), a sam je dodatak izražen u ženskom rodu:

Gonçalo Martínez delgado / *Catalina Martínez la delgada*

Martín Sánchez ligero / *Juana Rodríguez la ligera*

Juan Sánchez luengo / *Juana Fernández la luenga*

Kad je riječ o dodatcima imenu u obliku zanimanja, moguće je zaključiti da su u nekim slučajevima žene dobivale oznaku muževa zanimanja (*carnicero* > *carnicera* 'mesar > mesarica'), ali i da je dodatak imenu, iako rjeđe, mogao označavati i ženska zanimanja (*partera* 'babica', *texedora* 'tkalja').

Svi uvršteni radovi riznica su izvanonomastičkih podataka čime je potvrđena (još jednom) interdisciplinarnost u pristupanju onomastici i njezinoj važnosti za

proučavanje (i pristupanje) području povijesti i povijesnim zbivanjima. Upravo su zato arhivski dokumenti koji se čuvaju u Sevilji, administrativnome središtu industrije, kapitala i prekomorske trgovine, najnaseljenijem gradu ondašnje Španjolske, dragocjeni za povijesna antroponomastička istraživanja. Autor ističe i heterogenost stanovništva te činjenicu da je Sevilja u to doba, zajedno s Lisabonom, bila vodeće tržište robova na Pirinejskom poluotoku. U tom smislu župne knjige crkve Santa María la Mayor autor naziva „privilegiranim svjedokom tih povijesnih okolnosti“. Istražujući matice krštenih od 1515. do 1524. autor navodi da one, osim antroponima koji su predmet njegovog istraživanja, sadrže i brojne druge podatke koji odražavaju društveno-povijesne prilike. Tako se uz uobičajene podatke o krštenima navode i etnici iz kojih se iščitava porijeklo (*burgalés* 'iz Burgosa', *valenciano* 'iz Valencije'), etnonimi (*alemán* 'Nijemac', *francés* 'Francuz' i dr.), zanimanja roditelja (*sombrerero* 'klobučar', *pastelero*, 'slastičar', *ollero* 'lončar', *tonelero* 'bačvar', *cordonero* 'užar', *cozinero del señor Arçobispo* 'kuhar gospodina nadbiskupa' i dr.), društveni status (*hidalgo* 'plemić', *criado* 'sluga', *esclavo* 'rob'). Kad je riječ o roblju, matice krštenih razlikuju novorođenčad, za koju je zabilježen datum rođenja ili krštenja, od pokrštenih robova kojima se ne navodi dob, ali se bilježi krsno ime, koje se najčešće preuzima od robovlasnika. Zanimljiv je i antroponimijski repertoar ropske djece koji se razlikuje od imena uobičajenih u španjolskoj srednjovjekovnoj antroponimiji: *Alexandre*, *Apolinario*, *Astüero*, *Asilda*, *Elisabeth*, *Faustiana* i dr., ali i podatci o imenima napuštene djece kojima su uglavnom nadjenuta najčešća imena: *Juan*, *Francisco*, *Pedro* itd.

Također, autor se u radu osvrće na ime *María*, najčešće španjolsko žensko svetačko ime, i razlikuje tri tipa složenih antroponima: a) *María* + marijanska advokacija (*María de la Concepción* 'Gospa od bezgrešnog začeca'; *María de la Expectación*, odnosno *María de la O*, motivirano advokacijom koja slavi očekivanje poroda Blažene Djevice Marije; *María de los Ángeles* 'Gospa od anđela') ili *María* + prijedlog *de* + muško svetačko ime (*María de San Blas* 'Marija od svetog Blaža/Vlaha', *María de San José* 'Marija od svetog Josipa', *María de San Pedro* 'Marija od svetog Petra') b) *María* kao prva sastavnica složenih imena (*María Andrea*, *María Clemencia*, *María Eugenia*) i c) *María* kao druga sastavnica složenih imena (*Ana María*, *Antonia María*, *Francisca María*). Istražujući podatke o upisanoj novorođenčadi (datum i mjesto rođenja, društveni status i dr.), dolazi do zaključka da su imena iz prve skupine uglavnom određena katoličkim kalendarom te da se nadijevaju na temelju datuma i mjesta rođenja, dok su imena iz treće skupine uglavnom odraz pomodarstva visokih staleža koji su dvostruka imena s komponentom *María* na drugome mjestu birali za svoje novorođene kćeri. Podatci iz matica krštenih svjedoče i o nasljednosti marijanskih imena, prijenosu s majki na kćeri, ali i o univerzalnosti imena *María* među svim društvenim slojevima (viši staleži, napuštena djeca, robovi i dr.).

Zanimljivo je i istraživanje o imenima triju seviljskih „manjina“ u 16. stoljeću koje Rodríguez Toro posvećuje imenima blizanaca, imenima „novih“ kršćana (pokrštenih robova ili doseljenika) i imenima stranaca. Tako među imenima blizanaca ističe dublete *Juan – Juana, Agustín – Agustina, Luis – Luisa*, ali i svećtačke parove motivirane imenima triju kraljeva (*Melchor i Gaspar, Melchor i Baltasar*) ili svetcima koji se slave istodobno (*Cosme i Damián* ‘Kuzma i Damjan’, *Pedro i Pablo* ‘Petar i Pavao’; među svetačkim imenima pokrštenih doseljenika navodi dodatne informacije o njihovu porijeklu (*morisca de Túnez* ‘Moriska iz Tunisa’, *de nación berberisca* ‘Berberin’, religiji (*[h]ebreo de nación* ‘porijeklom Židov’), dobi i dr., a među imenima stranaca donosi zanimljive postupke prilagodbe stranih imena španjolskoj grafiji, ali i nadijevanje „domaćih“ španjolskih imena u svrhu integracije.

Rodríguez je Toro knjigom *La antroponimia del Reino de Sevilla. Estudios* (2024.) postigao željeni istraživački cilj – dao je na jednome mjestu dragocjen i hvalevrijedan uvid u španjolsku srednjovjekovnu antroponimiju i povijesni razvoj imenske formule u španjolskom jeziku od tih davnih vremena usredotočen na grad Sevilju. Ova je knjiga time i plod temeljitih istraživanja i kao takva ostaje vrijedan doprinos povijesnome proučavanju španjolskoga jezika, ali istodobno i proučavanjima u (sve)europskoj povijesnoj i suvremenoj antroponomastici. Autorski pak pristup antroponimijskoj građi u ovoj knjizi svjedoči (još jednom) o multidisciplinarnosti onomastike čime je (još jednom) potvrđena važnost antroponomastičkih istraživanja za razumijevanja jezičnih i izvanjezičnih fenomena svijeta koji nas okružuje. Ova je knjiga stoga važan izvor za ostala (ne samo španjolska) općeeuropska antroponomastička istraživanja. Uz uspješno povezivanje izvanjezičnosti i jezika ostaje ova knjiga jasan, jednoznačan i nedvosmislen metodološki smjerokaz za nadolazeća antroponomastička istraživačka vremena – kako na španjolskome tako i na ostalim europskim prostorima.

Ivana Lončar